

Ніна ШОЛОХ,

директор Киїнського ліцею імені
Костянтина Светенка
Киїнської сільської ради,
учитель української мови і літератури,
учитель-методист



КОНСПЕКТ УРОКУ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ. 6 КЛАС



Тема. Тетяна Пакалюк «Розмова про мову».

Мета: ознайомити учнів із життям і творчістю письменниці Тетяни Пакалюк, допомогти усвідомити ідейно-художню цінність її творів; розвивати образне та критичне мислення, розширювати кругозір, удосконалювати навички аналізу віршованого оповідання, висловлювати власні судження, передавати враження від прочитаного; поширювати

знання про красу й багатство української мови, пробуджувати бажання глибше вивчати її, виховувати шанобливе ставлення до талановитої письменниці-землячки, повагу до українського слова.

Теорія літератури: лірика, епос, оповідання.

Обладнання: видання творів письменниці, аудіозапис пісні «Батьківська мова», відео «Історія заборон та утисків української мови», мультимедійна презентація, поезії про мову, шість різнокольорових капелюхів.

Тип уроку: вивчення нового навчального матеріалу.

Форма уроку: урок-зустріч.

Епіграф

*Ти постаєш в ясній обнові,
Як пісня, линеш, рідне слово.
Ти наше диво калинове,
Кохана материнська мово!*

Д. Білоус

Перебіг уроку

I. Організаційний момент.

Учитель:

Добрий день, любі діти!
Ось вже дзвоник пролунав,
Шостий клас за парти став.
Станьте рівно, як годиться.
Чи все на парті – подивіться,
Дружно назад озирніться,
Мило гостям посміхніться, привітайтеся.
Ми Вам раді, добрі люди!
Вітаємо щиро Вас!
І запрошуємо ласкаво
На урок у 6-б клас.
Діти, додалося вам охоти?
Нумо швидше до роботи.

II. Мотиваційно-психологічний момент.

Вступне слово вчителя.

Сьогодні у нас незвичайне заняття – урок-зустріч. Розпочнемо його із прослуховування пісні «Батьківська мова». Звучить пісня «Батьківська мова»)

- Про що ця пісня? (Про українську мову, Україну).
- Яким настроєм пройнята пісня? (Святковим, урочистим, піднесеним, оптимістичним).
- Яке враження справив на вас твір?

(Особливе – потужне, величезне, незабутнє, сильне – враження. Мене до глибини душі пройняли рядки цієї пісні. Прослуханий твір налаштував нас на гарну роботу).



III. Оголошення теми, мети, завдань уроку.

– Отже, сьогодні на уроці ми поринемо у творчий світ нашої дитячої письменниці-землячки Тетяни Пакалюк, познайомимося із її твором для сімейного читання «Розмова про мову», проаналізуємо його, будемо вчитися висловлювати власну думку щодо прочитаного, прослуханого, поширимо знання про красу і багатство української мови. Ми будемо говорити про рідне слово, мову. Адже рідна українська – солов'їна мова, найкраща, наймелодійніша для кожної людини. Це не просто засіб спілкування, це — національна ознака й символ народу. Ваші

відповіді, діти, повинні настільки зацікавити однокласників та гостей, щоб їм захотілося прочитати твори цієї письменниці.

Мозковий штурм

- А тепер зверніть увагу на епіграф уроку, зачитайте його:
- Що саме переконливо доводить Д.Білоус у цій строфі?
- Із чим порівнює нашу рідну мову автор? Чому?

Мова – це скарбниця життєвого досвіду українського народу. Без мови бідніє душа. Мова зберігається в піснях і легендах, казках і приказках, думках і переказах. Я вважаю, що шлях до істини, добра і краси лежить через слово:

Ти постаєш в ясній обнові,
Як пісня линеш, рідне слово.
Ти наше диво калинове,
Кохана материнська мово!

(Ми щасливі і горді тим, що на білому світі є справжнє диво калинове – наша співуча українська мова, є розкішний мистецький світ, витворений розумом і серцем славних синів і дочок України).

Про скарб нашого народу – українську мову, яка бере своє коріння в далекому минулому і має непросту історію, ідеться і в книзі Тетяни *Пакалюк* «Розмова про мову». Сьогодні вона в нас у гостях. Отже, запрошую до слова чернігівську письменницю, багаторазову лауреатку обласного конкурсу «Краща книга року», члена Конгресу літераторів України, голову журі, координатора і постійну ідейну натхненницю літературного конкурсу юних талантів «Хай весь світ дивують нині, діти неньки України» Тетяну Іванівну Пакалюк.

Гра «Кореспондент». (Інтерв'ю з Тетяною Пакалюк).

- * Скажіть, будь ласка, де ви народилися, де пройшли ваші дитячі та шкільні роки?
- * Де здобули освіту? Хто ви за професією? Де працюєте зараз?
- * Який ваш твір був першою «пробою пера»?
- * Чому ви пишете для нас, дітей?
- * Скільки часу необхідно для появи нової казки чи оповідання?
- * Які у вас були відчуття, коли ви в руки взяли свою першу надруковану книгу «Як бобер і їжаки мандрували вздовж ріки»?
- * Чи є у вас серед створених книг найулюбленіша?
- * Хто ілюструє ваші твори?(Олена Єфіц, Марина Скоробагатько).
- * Над якою книгою ви працюєте зараз?
- * Які теми в літературному процесі хвилюють вас найбільше? Чому?

Учитель. Діти! Що, на ваш погляд, Тетяна Пакалюк вважає для себе найголовнішими життєвими цінностями? (Любов до рідного краю, слова, мови, сім'ї, природи, гордість, що ми – українці).

Ознайомлення із виставкою книг.

Словникова робота.

Зверніть увагу на словничок. Тут подані слова, які зустрічаються в тексті твору, але над їхнім значенням варто задуматися. Зачитаймо їх.

- Плекати – піклуватися.
- Розперезатися – стати недисциплінованим (у переносному значенні).
- Хамелеон – тварина, що змінює забарвлення тіла внаслідок пристосування до змін середовища.
- Баритися – затримуватися.
- Варвар – дикун.
- Мастак – майстер.
- Хаос – безладдя.
- Прострація – стан кволості, байдужості.
- Русифікація – насильницьке впровадження російської мови, культури.
- Націоналіст – учасник національно-визвольного руху.
- Нація – спільнота, об'єднана єдиною мовою, територією, певними рисами культури і характеру, глибокими внутрішніми зв'язками.

Літературний диктант

1. Яка пора навчального року розпочалася? (Канікули).
2. Куди відправляється головний герой оповідання? (У село).
3. Якою мовою розмовляє онук з дідусем? (Російською).
4. До чого запросила гостя бабуся? (До обіду).
5. Що хоче розповісти дідусь Олесеві ввечері? (Важливу казку).
6. Як обізвав дід онука після гри з сільськими хлопчиками? (Хамелеоном).
7. Ким навчає бути «скрізь і завжди» онука дід? (Бути собою, українцем).
8. Про кого розповів «сільський мастак» казку Олесеві на риболовлі? (Про Мову-дівчину).
9. Про що йшлося в казці? (Про мову, про радянські часи в Україні).
10. Чи знайшла Мова в далекій чужині притулок? (Ні).
11. У що вірить дідусь? (У розквіт України).
12. Чого, залишеного ЛЮДИНОЮ, не можна стерти? (у переносному значенні?) (Сліду).

(Взаємоперевірка, правильні відповіді висвітлені на екрані).

Учитель. Сьогодні в нас у гостях казкові капелюхи мислення Едварда де Боно. Ми знаємо, що вони можуть бути одягненими лише тими, хто прагне безперервно

навчатися. Кожен із вас, одягнувши капелюх певного кольору, повинен мислити так, як цього «вимагає» колір одягнутого капелюха. Зверніть увагу на слайд, повторіть, що «вимагає» кожен із них.

Білий капелюх (збір інформації).

Червоний капелюх (активні емоції, почуття та інтуїція).

Жовтий капелюх (логічний позитив).

Чорний капелюх (негатив, критика).

Зелений капелюх (креативність, дослідження).

Синій капелюх (рефлексія, знання, роздуми, підсумки).

Учитель. Дуже часто називають нашу мову милозвучною, порівнюють зі співом солов'я, бо наша мова, немов барвистий український віночок, ув якому вплетено різнокольорові стрічки. Якими словами можна описати красу української мови ми дізнаємося, якщо виконаємо завдання Білого капелюха. (*Уявімо, що ми всі вдягнули Білий капелюх*).

Складіть асоціативний куш до слова **МОВА (добираємо прикметники).**

Ніжна, мила, світанкова,

Ясна, чиста, колискова,

Мелодійна, дзвінкотюча,

Дивна, радісна, співуча,

Лагідна й жива, казкова,

Красна, чарівна, шовкова,

Найдорожча, добра, власна,

Мудра, сонячна, прекрасна,

Солов'їна, барвінкова

Українська мова!

Зелений капелюх. Дослідницька робота (*Теорія літератури. Робота зі словником літературознавчих термінів.*)

1. Назвіть роди художньої літератури. (Епос, лірика, драма).

2. До якого роду віднесено цей твір? (Досліджуючи, робимо висновок, що цей твір – оповідання – жанр епосу, тому що має розгорнутий сюжет, композицію, зміст (розповідь про відпочинок Олеся у селі та знайомство зі змістом важливої казки дідуся про нелегку долю української мови). Оповідання – невеликий прозовий твір про якусь подію з життя одного чи кількох героїв протягом короткого проміжку часу.

Також можна сказати, що це оповідання, написане у формі вірша, текст поділений на строфи, є рими, ритм, тому його можна віднести і до ліричного твору. Отже, дослідивши твір «Розмова про мову», можемо зробити висновки, що він має ознаки як епосу, так і лірики, тому є ліро-епічним твором.

Молодці! Правильно виконали це завдання! Ліро-епос поєднує ознаки лірики й епосу (внутрішній світ героя + сюжет). Епос – авторська розповідь про події зовнішнього світу. Лірика розкриває внутрішній світ героя, його почуття, переживання.)

IV. Сприймання й засвоєння нових знань.

Білий капелюх. Літературний крос.

А зараз пригадаємо зміст твору, який ви прочитали самостійно. Прошу дати конкретні відповіді на запитання Білого капелюха:

1. На які дві частини умовно можна поділити твір «Розмова про мову»?
2. Де відбуваються події, змальовані в оповіданні?
3. Чим вразила вас зустріч дідуса з онуком? До чого закликає дідусь онука?

Зачитайте текст на стор. 3-4.

4. Знайдіть у тексті, якими українськими стравами пригощає бабуся Олеся?
5. Яку настанову дає дідусь онукові? Зачитайте текст на стор.5.
6. Як ви думаєте, чому дідусь вирішив розказати онукові важливу казку?

Про що ця казка?

7. У що вірить дідусь Олеся?
8. Чому Олесь до розмови з дідусем не помічав навкруги бід, які були в країні? Знайдіть у тексті й зачитайте.
9. Чим дорікає дідусь Олесеві?
10. Яка тема твору? (Тема: «Змалювання пригод хлопчика під час канікул у селі, де він дізнається від дідуса про нелегку долю української мови»).
11. Яка ідея твору? (Ідея: «Возвеличення автором ролі мови в житті народу, заклик автора до збереження рідної мови»).

Робота в групах.

Червоний капелюх. (Завдання для групи).

1. Знайдіть у творі опис зовнішності Мови-дівчини. Виразно зачитайте його. Яке ставлення автора твору до Мови-дівчини? Із чого це видно?
2. Що, на вашу думку, уособлює Мова-дівчина? (Уособлює красу, силу рідного слова, Батьківщини й народу).
3. Який настрій твору в цілому? Чи змінювався він упродовж віршованого оповідання? (Від сумного, осудливого до радісного).
4. Якою є мова твору? (Мова віршованого оповідання є експресивною, емоційно насиченою).

Зелений капелюх.

Інсценівка «Мова-дівчина» (С.11-12 у книзі «Розмова про мову»).

Чорний капелюх. (Завдання для групи).

1. Що довелося пережити українцям за радянських часів? (Страшні випробування: голодомор, ув'язнення, сибірські табори, тортури, вигнання з країни).
2. Якою вийшла дідушева казка?(Сумна, проте повчальна).
3. З яким настроєм прийшла Мова-дівчина в народ? Хто його зіпсував? Що пообіцяли «посланці зла, хаосу» українцям? (Життя в раю. А замість раю кам'яною брилою на плечі всім лягли, страшний вершили суд, змінили народу суть: люди забули свої пісні та звичаї, шановані колись, і ніжну Мову-дівчину забули, відреклись).
4. Чому Мова-дівчина не знайшла притулок в інших країнах?
5. Що станеться, якщо зникне рідна українська мова? (Якщо зникне мова, то зникне нація).

Учитель. Наша мова — одна з найбагатших і наймелодійніших мов світу. Із сивої глибини віків вона бере початок. Пройшла наша мова тернистий і важкий шлях. Але які б не були страшні сторінки нашої історії, вона вижила і сьогодні розвивається. Пропоную переглянути відео «Історія заборон та утисків української мови» та дати відповіді на запитання.

1. Скільки років тривало обмеження, не визнання української мови? (Понад 400 років).
2. Коли Верховна Рада ухвалила Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»? (Верховна Рада ухвалила Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 25 квітня 2021 року).

Жовтий капелюх. (Завдання для групи).

1. У чому позитивність історії про перебування Олеся в селі у дідуся?
2. Що об'єднує людей в націю? (Мова, історія країни, традиції і звичаї, звичаї, звичаї, звершення, духовні цінності, мрії про щасливе майбутнє)
3. Чому дід просить онука написати щасливий кінець до казки? (Бо хоче, щоб рідна мова жила).
4. Чого навчила нас історія про Мову-дівчину? Чи було це уроком для нас, що в інших країнах Мову-дівчину не прийняли, бо дуже цінували свою?
5. Чому треба любити рідну мову? (Якщо ми, молодь, будемо любити рідну мову, знати, то не перерветься зв'язок поколінь, не загине мова наша і наш народ).

Зелений капелюх. (Завдання для групи).

1. Як побудовано твір? Визначте елементи сюжету твору.
(Експозиція – критика дідусем онука, який розмовляє російською мовою.
Зав’язка – дід розкаже важливу казку.
Розвиток дій – на риболовлі дідусь розповідає онукові казку про долю рідної мови.

Кульмінація. Мова-дівчина у своїй країні нікому не потрібна.

Розв'язка. Прохання діда – написати щасливий кінець до казки).

2. Складіть 3-5 речень протягом 2-3 хвилин про значення рідної мови в житті людини.

(Рідна мова – це духовне надбання не тільки всього народу, а й кожної окремої особистості. Саме мова і здатність спілкуватися робить людей ближче один до одного. Тому поки живе мова – живе і сам народ! Спілкуймося українською!

Мова – це схованка мудрості народу. Щоденно ми використовуємо її для спілкування, відтворюємо в пам'яті відомі слова і фрази. Світ ми також пізнаємо через мову. І саме ми, діти, повинні любити, берегти і шанувати, плекати і збагачувати рідну мову.

Значення рідної мови в моєму житті теж дуже важливе. Я люблю українську мову, бо це мова моїх батьків, друзів, моєї країни. Вона зі мною з дитинства, з першого слова. Українською мовою я не тільки розмовляю, а й думаю, мрію, пізнаю навколишній світ. Вона є універсальним засобом вираження внутрішнього «Я».)

Синій капелюх. (Завдання для групи).

1. Чи актуальним є сьогодні, на вашу думку, цей твір? Свою думку обґрунтуйте. Я думаю, що такий твір у наш час актуальний, тому що...

2. Визначте проблеми, які автор порушує у творі?

Проблематика: збереження рідної мови, батьки і діти, комп'ютеризація і діти, здорова їжа, добро і зло.

3. Складіть сенкан до слова мова.

МОВА

Рідна, милозвучна

Надихає, розвиває, єднає.

Є душею нашого народу.

Слово.

Синій капелюх (завдання для всіх учнів класу).

Виконайте тестові завдання до віршованого оповідання Тетяни Пакалюк «Розмова про мову» (Додаток №1).

V. Рефлексія. Відкритий мікрофон. Поетична хвилинка (вірші про мову 1-2 учні).

Мово українська, мово моя мила,
Ти уся зі співу, весняних дібров,
Ясна – як усмішка, чиста — як сльозина,
Ти моє найбільше щастя і любов.
Я до тебе, мово, так горнуся щиро,
У слова вслухаюсь рідні і прості.
Мово моя, мова – найдавніше диво.
Ти моя молитва в радості й журбі.
Я тебе, кохана, в душу увібрала,
Разом з материнським щедрим молоком,
А іще з піснями, що їх так співала
Матінка, схилившись над моїм чолом.
Мово моя, мово — мовонько шовкова,
У вінку біленькім — світла і легка.
Ти для мене завжди бажана й святкова,
І мене без тебе на землі нема.

Л. Лужицька

МОВА

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.
Прислухайтесь, як океан співає —
Народ говорить. І любов і гнів
У тому гомоні морським. Немає
Мудріших, ніж народ, учителів;

У нього кожне слово — це перлина,
Це праця, це натхнення, це людина.
Не бійтесь заглядати у словник:
Це пишний яр, а не сумне провалля;
Збирайте, як розумний садівник,
Достиглий овоч у Грінченка й Даля.
Не майте гніву до моїх порад
І не лінуйтеся доглядать свій сад.

М. Рильський

Хвилинка мрійника. Якби я була на місці Мови-дівчини, я б...

Технологія «Незакінчене речення»

Письменниця рідного краю Тетяна Пакалюк зацікавила мене тим, що ...

Скринька добрих побажань.

Напишіть побажання на вітальній листівці авторові твору, який ми розглянули на уроці. (Дякуємо Вам за те, що подарували нам зворушливу зустріч. Бажаємо

міцного здоров'я та Божої благодаті на створення нових книжок для нас, дітей. Із повагою, учні Киїнського ліцею імені Костянтина Светенка Киїнської сільської ради).

VI. Підсумок уроку. Оцінювання.

Учитель

Сьогодні на уроці ми доторкнулися до перлин слова Тетяни Пакалюк, збагатилися інформацією про її життєвий і творчий шлях, здійснили подорож сторінками оповідання «Розмова про мову», яке навчило нас любити і шанувати рідну мову, бути справжніми патріотами України. Я сподіваюся, що ваших сердець торкнулися слова про багатство, красу і мелодійність української мови – нашої гордості, мови, якою ми розмовляємо, думаємо, без якої не мислимо свого існування. Сподіваюся, що ви відчули, що рідну мову потрібно не лише любити, а леліяти, плекати й берегти.

Нашу мову порівнюють з калиною, бо вона така ж красива, як народний улюблений символ українців. Нашу мову порівнюють зі співом солов'я, бо лине вона, як ніжна пісня співучого соловейка.

Читайте українською! Спілкуйтеся українською! Закохуйтеся в українську!

Домашнє завдання.

1. Поділіться враженнями у своїй родині про зустріч із письменницею Тетяною Пакалюк.
2. Виконайте прохання дідуся: напишіть щасливий кінець казки, яку дідусь розказав Олесю в оповіданні «Розмова про мову».

Додаток № 1

Тестові завдання до віршованого оповідання Тетяни Пакалюк «Розмова про мову».

1. Чому радіє дівчата?
А) сонечку
Б) канікулам
В) урокам
2. Якою мовою спілкується онук з дідусем?
А) російською
Б) українською
В) англійською
3. «Вживати рідну лексику – ...»
А) «закон для юнаків»

- Б) «закон для дітей»
В) «закон для козаків»
4. Чим пригощає Леська бабуся?
А) стравами із печі
Б) харчами із Мак Дональдса
В) Стравами із «Хлібної хати»
5. Що хоче розповісти дідусь Олесеві ввечері?
А) важливе оповідання
Б) вірш про мову
В) важливу казку
6. Ким навчає бути онука дідусь?
А) бути українцем
Б) годити всім
В) пристосовуватися до всього
7. Куди зібралися дідусь з Олесем?
А) на прогулянку
Б) на пікнік
В) на риболовлю
8. Де народилася героїня казки, яку розповів дідусь?
А) під кущиком калини
Б) у чудовім краю
В) біля річки
9. Як люди нарекли дівчинку?
А) Словом
Б) Мовою
В) Любавою
10. До кого пішла згорьована Мова-дівчина за порадою?
А) Бога
Б) народу
В) своїх батьків
11. Що втратив народ, який «порушив Честі Код»?
А) рідне слово
Б) рідну мову
В) рідну країну
12. Що зробить Україна в найближчі десять літ?
А) розцвіте, вразить цілий світ
Б) стане занедбаною
В) втратить рідну мову